

Csiki Varga Tamás – Etl Alex:¹ A „müncheni konszenzus” és Németország stratégiai jövőképe

Vezetői összefoglaló

- A 2010-ben elkezdett Bundeswehr-reform 2014-ig a válságkezelő nemzetközi szerepvállalást helyezte a középpontba az országvédelem és kollektív védelem mellett, amihez széles képességspektrumot, de „vékony” haderőstruktúrát kívántak megőrizni a sokszínű feladatok ellátása érdekében.
- A sorozatos válságok Európa perifériáján és szomszédságában, különösképpen az orosz–ukrán válság 2014 után eltérítették az eredeti reform-irányt és robosztus képességeket, keretnemzeti feladatokat is biztosítani tudó haderőstruktúrát követeltek meg.
- A 2032-ig szóló német és NATO stratégiai tervezési időszakban a Bundeswehrnek jelentős képességfejlesztésen kell keresztülmennie, mind élőerő és szervezet, mind haditechnikai eszközök tekintetében. A 2018-ban elfogadott tervek szerint 3 teljesen felöltött hadosztályt hoznak létre minimum 8, maximum 10 dandárral – amelyek esetében már számolnak 2 holland, egy cseh és potenciálisan további közép-európai dandárok „csatlakozásával”.
- A német stratégiai gondolkodásban a „müncheni konszenzus” kialakulása tovább lépést jelentett a „normalizálódás” irányában – ez azonban nem szükségszerűen egyirányú folyamat, hanem egy trend irányát jelzi. E trendet történelmi, jogi–intézményi, politikai, társadalmi és katonai „fékek” is eltéríthetik.

A német biztonság- és védelempolitika szakértői vizsgálata Magyarországon az elmúlt években többnyire nem haladta meg a „normalizálódás” és a Bundeswehr 2010-ben elkezdett átalakításának tanulmányozását.² A német stratégiai gondolkodást azonban 2015-ben – túlzás nélkül állíthatjuk, hogy – új alapokra helyezték az ún. müncheni konszenzus által, ami a 2016-os Fehér Könyvben, majd a 2018-as Bundeswehr Koncepcióban is jól látható tartalmi elemekkel jelent meg – nem beszélve a német védelempolitikai gyakorlatban, a nemzetközi szerepvállalásban megfigyelhető változásokról. Elemzésünk azt a folyamatot tekinti át, amely az ezredforduló „civil hatalom” koncepciójától eljuttatta a német stratégiai gondolkodást a müncheni konszenzusig, különösképpen pedig e folyamat gyakorlati megvalósulását értékeli, kitekin-téssel a jelenlegi német stratégiai tervezési időszakra 2032-ig.

A német stratégiai gondolkodás pilléreinek változása 2010-ig

A 20. századi háborús tapasztalatok nyomán a német stratégiai gondolkodás – kezdetben külső kényszer, majd inherens belső fejlődés eredményeképpen – hat önkorlátozó pillér körül kristályosodott ki, amelyek a következők voltak: antimilitarizmus, multilateralizmus, a nyugati integráció melletti elköteleződés,³ a Bundeswehr

¹ Etl Alex (etl.alex@uni-nke.hu) az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet tudományos segédmunkatársa, Csiki Varga Tamás (csiki.tamas@uni-nke.hu) az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet tudományos munkatársa.

² Lásd például: CSIKI Tamás: *A német védelempolitika régi-új alapjai és új felépítménye.* *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 5. évf., 2012/3, 49–70; CSIKI Tamás: *Miért marad továbbra is visszafogott a német védelempolitika?* *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 7. évf., 2014/5, 97–110; CSIKI Tamás: *Németország – Európa vezető hatalma, vagy kiszámíthatatlan szövetséges?* *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 6. évf., 2013/5-6, 63–79; HETTYEY András: *A vonakodó szövetséges? – Németország külföldi katonai bevetései a viták és a számok tükrében.* *Külföldi Szemle*, 13. évf., 2014/2, 69–87; HETTYEY András: *Különutas kezdeményezések: fordulat a német külpolitikában?* *Nemzet és biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 8. évf., 2015/1, 46–64; András HETTYEY: *A Multilateralized Civilian Power Approach: The German Foreign Policy and Central Eastern Europe.* *Európai Tükör*, 20. évf., 2018. különszám, 71–85.

Egy előremutató példa: ALTDORFER Domonkos: *A német stratégiai gondolkodás változása a 2010-es években és a Bundeswehr reformja.* Diplomamunka, NKE NETK, 2019.

³ CSIKI: *Miért marad továbbra is visszafogott...*, 98.

belső normakontrollja (*Innere Führung*⁴), és az „*egyenruhás állampolgár*” koncepciója, valamint a haderő erős demokratikus ellenőrzése (*Parlamentsarmee*). E normatív pillérek kifelé garantálták, hogy Németország (1990-ig az NSZK) egyoldalúan nem cselekszik és támadólag nem lép fel, ugyanakkor mély gazdasági, politikai majd katonai integráció és intenzív kölcsönös függőségi kapcsolatok kialakítása által a transzatlanti és nyugat-európai szövetségi rendszerek tagjaként hozzájárul szövetségesei biztonságához és az európai stabilitáshoz, fejlődéshez. E célokkal összhangban a katonai erőre mint a külpolitika eszközére csak védelmi célokra használható végső eszközként (*ultima ratio*), és kizárólag szövetségeseivel együtt történő alkalmazás keretében tekintett. Befelé pedig a haderő mély társadalmi beágyazódása, a demokratikus értékek és a messzemenő civil kontroll érvényesítése biztosította, hogy a katonai erő alkalmazása sem vonzó (kül)politikai opcióként, sem gyakorlatban érvényesíthető lehetőségként nem jelenhetett meg.

A nemzetközi rend és az európai biztonsági környezet átalakulásával az 1990-es években a német külpolitika választás elé került: folytatja a korábbi, pacifizmust és multilateralizmust a középpontba helyező, „reaktív”⁵ külpolitikai gyakorlatot, vagy a vele azonos hatalommal és befolyással bíró országokhoz hasonlóan nagyobb hangsúlyt fektet az önálló nemzeti érdekérvényesítésre?⁶ E „normalizálódás” a mai napig tartó, változó intenzitású politikai és társadalmi vitába ágyazott, sok esetben a német társadalom érdeklődésének hiányával vagy ellenérzésével küzdő elhúzódó folyamat, amelynek eredményeit a német nemzetközi és szövetségi szerepvállalás változásával lehet leginkább mérni. A normalizálódás fő hajtóereje a bővülő és mélyülő európai integrációban játszott egyre nagyobb súlyú német gazdasági és politikai szerep – ezzel együtt pedig a szövetségesek növekvő elvárása – volt.

A szigorúan antimilitarista attitűd 1994-ig tartott, amikor a délszláv válság kapcsán megfogalmazódott nagyobb válságkezelési szerepvállalás lehetőségének tisztázása érdekében a Szövetségi Alkotmánybíróság állásfoglalásában kimondta, hogy Németország felvállalhatja a kollektív biztonsági rendszerhez tartozásából adódó, azzal együtt járó feladatokat.⁷ Az 1994-es AB határozatot követően fokozatosan – mind földrajzilag, mind műveleti mandátum tekintetében – kibővült a német nemzetközi szerepvállalás, aminek jelentős mérföldköve volt a NATO 1999-es koszovói légiháborúja, amely a 2. világháború óta az első olyan harci cselekmény volt, amelyben a Bundeswehr tevékenyen részt vett.⁸ Ahogy Altdorfer Domonkos összegzi: „A német repülőgépek szerb csapatok, katonai létesítmények, gyárpételek és távközlési eszközök elleni támadásokban vettek részt, amelyek során civil áldozatok is előfordultak.”⁹ Az ilyen harci szerepvállalást azonban a német társadalomnak is el kellett fogadnia.

Az ezredfordulót követően a jelentős afganisztáni szerepvállalás így akár logikus következő lépésnek is tekinthető. Még akkor is, ha mindez ismét élénk politikai és társadalmi vitát váltott ki azzal kapcsolatban, hogy Németország készen áll-e a jelentősebb nemzetközi szerepvállalásra, és e szerepvállalásnak hol találhatóak a földrajzi, műveleti határai, illetve milyen szerepet hajlandó támogatni az önkorlátozó békekultúrában szocializált német társadalom. Nem véletlen, hogy Hans W. Maull 2003-ban még amellet érvelt, hogy addig nem lehet eredményes a német külpolitika, amíg a társadalom nem képes meghaladni erős önkorlátozó hagyományait és

⁴ [Das Konzept der Inneren Führung](#). [online], 2019. Forrás: bmvg.de [2019. 08. 22.]

⁵ Ahogy Kiss J. László jellemezte: „Nagyfokú reaktív jelleg, idealista retorika, a külső elvárásoknak való megfelelés, a nemzeti érdekek elvárásoknak történő alárendelődése, mindenfajta hatalmi és katonai érdek határozott tagadása” jellemezte Németország kül- és biztonságpolitikáját 1990 előtt. Lásd: KISS J. László: Folytonosság a változásban – külpolitikai stratégia és nemzeti identitás a német fejlődésben. KISS J. László (szerk.): *Nemzeti identitás és külpolitika az euroatlanti térségben*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2005, 51–159.

⁶ HETTYEY: Különutas kezdeményezések..., 48, KISS J. László: Német külpolitika és az iraki válság – változás a folytonosság útján? *Külügyi Szemle*, 6. évf., 2007/2-3, 86–115; ALTDORFER: A német stratégiai gondolkodás változása..., 8.

⁷ A német nemzetközi katonai szerepvállalás két alapfeltétele az ENSZ BT felhatalmazása és hogy olyan kollektív biztonsági szervezet keretében kerüljön rá sor, amelynek Németország tagja. Markus KAIM: [Die Mandatierung von Auslandseinsätzen der Bundeswehr](#), [online], 2000, Bundeszentrale für politische Bildung Online. Forrás: bpb.de [2019. 08. 22.]

⁸ Ingo NEUMAYER: [Geschichte der Bundeswehr: Die Zeit von 1990 bis 2013](#), [online], 2018. 10. 18. Forrás: planet-wissen.de [2019. 08. 22.]

⁹ ALTDORFER: A német stratégiai gondolkodás változása..., 10.

a politika nem képes kilépni a „civil hatalom” (*Zivilmacht*)¹⁰ kereteiből.¹¹ Hasonlóképpen, a német nagyhatalmi szerepet Hans Kundnani „geo-ökonómiai hatalomként” (nem pedig geopolitikai szereplőként) írta le 2006-ban,¹² azaz a katonai felelősségvállalás helyett a liberális gazdasági rend gazdasági előnyeit előnyben részesítő hatalomként, amely érdekeit is elsősorban puha hatalmi eszközökkel igyekszik képviselni.

Az afganisztáni műveleti részvétel azonban megteremtette a geopolitikai felelősségvállalás és az érdekek katonai eszközökkel történő védelmének narratíváját. Bár a belpolitikai narratíva szerint évekig humanitárius célú, stabilizációs „békeműveleti jelleg” dominált,¹³ Peter Struck (akkori) védelmi miniszter 2004-ben – többek között – amellet érvelt, hogy Németország biztonságát a Hindukusban is meg kell védeni.¹⁴ A 2002–2003-as kabuli (a Nemzetközi Repülőtér védelme, üzemeltetése), majd 2003-tól kibővülő kunduzi szerepvállalás (tartományi újjáépítési csoport vezetése) után 2006-tól lépett magasabb szintre a német jelenlét (az Északi Regionális parancsnokság átvételével), azonban a kizárólag védelmi célú alkalmazás és a nehézfegyverzet hiánya a tálib ellenállás erősödésével és az északi régió biztonságának csökkenésével 2007-től fokozatosan rávilágított arra, hogy a német szerepvállalás így fenntarthatatlan. Egészen 2009-ig ugyanis Berlin erős nemzeti korlátozásokat tartott fenn a Bundeswehr Afganisztánba települt erőinek alkalmazásával kapcsolatban. Az elhíresült kunduzi incidens¹⁵ nyomán annak kimondása, hogy a Bundeswehr nem csupán békeépítésben, hanem háborús műveletekben is részt vesz, illetve e szerepvállalás elfogadtatása a német társadalommal, fontos mérföldkő volt a „normalizálódás” irányában. A problémákat felismerve ugyanis a német szerepvállalás Afganisztánban 2010-től döntően megváltozott: felvállalták a harci feladatokat, kibővítették a mandátumot, növelték a létszámot.¹⁶ 2010 februárjában Guido Westerwelle külügyminiszter a parlamentben már nyíltan beszélt arról, hogy az Afganisztánban állomásozó német erők „a nemzetközi jog értelmezése szerint háborús műveletben vesznek részt”.¹⁷ Ezen túlmenően az afganisztáni szerepvállalás a kollektív védelmi kötelezettségek korábbi elfogadását kibővítette a kooperatív biztonsági együttműködéssel, azaz a transzatlanti térség partnerállamainak támogatásával. (Ezt a gyakorlatot a következő évtizedben a partnerállamok biztonsági erőinek kiképzésére fókuszáló *Ertüchtigung* doktrínája¹⁸ egészítette ki.)¹⁹

¹⁰ Hanns W. MAULL: Auf leisen Sohlen aus der Aussenpolitik? *Internationale Politik*, 9. évf., 2003. szeptember, 19–30.

¹¹ Hettyey András 2015-ben az észak-iraki kurdoknak biztosított kiképzési és hadianyag-támogatás kapcsán már megjegyezte, hogy a német politikai vezetés eseti jelleggel fessegeti a civil hatalmi kereteket, de nem értékelte ezt trendfordulónak („nem tűnik egy átfogó nagy stratégia részének”). Lásd: HETTYEY: Különutas kezdeményezések..., 47. és 64.

¹² Hans KUNDNANI: Germany as a Geo-economic Power, *The Washington Quarterly*, 34. évf., 2011/3, 40–42.

¹³ CSIKI: A német védelempolitika régi-új alapjai..., 51.

¹⁴ „Unsere Sicherheit wird nicht nur, aber auch am Hindukusch verteidigt.” [Biztonságunkat nem csak, de a Hindukusban is meg kell védeni.] *Rede des Bundesministers der Verteidigung, Dr. Peter Struck*, [online], 2002. 12. 20. Forrás: bundesregierung.de [2019. 08. 22.]

¹⁵ „2009. szeptember 4-én a Kunduz tartományban járőröző német szárazföldi erők légicsapást kértek az amerikai repülő erőktől két, a tálib lázadók által megszerzett majd elakadt benzinszállító tartálykocsira. A tartálykocsik mellett a légicsapáskor a lázadókkal együtt helyi civilek is tartózkodtak, akik a benzintartályt fosztogatták, és a bombatámadás eredményeképpen mintegy 150 fő, köztük körülbelül 100 civil is életét veszítette. A jelentős számú civil áldozattal járó akcióba, illetve annak belpolitikai eltussolási kísérletébe belebukott Németországban Franz Josef Jung korábbi védelmi miniszter (a vizsgálat idején már szociális- és munkaügyi miniszterként), Wolfgang Schneiderhahn főszemlélő és Peter Wichert védelempolitikai államtitkár.” ALTDORFER: *A német stratégiai gondolkodás változása...*, 13. o. Bővebben lásd: Matthias GEBAUER: *Luftangriff auf Tankcluster – Protokoll der Alptrauernacht von Kunduz*, [online], 2009. 11. 26. Forrás: spiegel.de [2019. 08. 22.]

¹⁶ CSIKI: A német védelempolitika régi-új alapjai..., 52.

¹⁷ Siobhán DOWLING: *New Evaluation on Afghanistan Long Overdue*, [online], 2010. 02. 11. Forrás: spiegel.de [2019. 08. 22.]

¹⁸ Az „Ertüchtigung” azt a stratégiai megközelítést tükrözi, mely szerint a németek a válságövezetekben helyi szövetségeseik és partnereik kapacitás- és képességfejlesztésébe fektetnek be, és azok önálló vagy együttműködésben folytatott műveleti képességét igyekeznek erősíteni. CSIKI VARGA Tamás: *Vezetőváltás a német védelmi tárca élén*, [online], 2019. 08. 12., *SVKK Nézőpontok*, 2019/3 Forrás: svkk.uni-nke.hu [2019. 08. 22.], 2.

¹⁹ Bővebben lásd: Jana PUGLIERIN: *Germany's Enable & Enhance Initiative. What is it about?* [online], Security Policy Working Paper, 2016/1. Bundesakademie für Sicherheitspolitik, Berlin, 2016. Forrás: baks.bund.de [2019. 08. 22.]

Mindezek eredményeképpen a 2006-os német biztonságpolitikai Fehér Könyv²⁰ az ezredforduló nemzetközi folyamatait figyelembe véve már a válságkezelő feladatoknak való megfelelést állította a középpontba – szigorúan multilaterális, szövetségi keretekben. A stratégiai gondolkodás fejlődésének ezen állomásánál került be a „hálózatos biztonság” (*vernetzten Sicherheit*)²¹ megközelítés is a német kül- és biztonságpolitikába azzal a céllal, hogy Németország és partnerei eredményesebben vegyenek részt a globális válságkezelő műveletekben.²²

Új irány: a Bundeswehr reformjától az ukrán válságig

A „normalizálódás” folyamatát 2008–2014 között egy gazdasági kényszer szülte átmeneti időszak zavarta meg, amelyet az ismétlődő hangsúlyváltozások jellemeztek. A 2008/2009-es pénzügyi és gazdasági válság, amely számos EU tagállam mély válsága mellett a német gazdaságot is komoly veszélynek tette ki, átfogó válságkezelő intézkedéseket indokolt, amelyek elsősorban megszorítások formájában öltöttek testet. Az akkor a nemzeti össztermék arányában 80 százalékot is meghaladó német államadósság megfékezése, sőt csökkentése érdekében a parlament alsóházának és felsőházának egyöntetű, kétharmados támogatásával még a német Alkotmányban is rögzítették az államháztartási hiány megfékezésének és az eladósodottság csökkentésének kötelezettségét (*Shuldenbremse*).²³ Ez a gazdasági kényszer volt a kiindulópontja a Bundeswehr 2011-ben kezdődő „reformjának” (*Neuausrichtung*) is, amit a gyakorlatban a Wolfgang Schäuble által 2014-ig előirányzott 80 milliárd eurós államháztartási kiadáscsökkentésből a védelmi tárcára kiszabott 8,3 milliárd euró indított el.²⁴ Átfogó értelemben három fő célkitűzést láthatunk a folyamat mögött: növelni kívánták a Bundeswehr nemzetközi bevetettségét, fenntarthatóvá akarták tenni a finanszírozást, és alkalmazkodni akartak a változó demográfiai helyzethez (a népesség fogyásával és az erősödő munkaerőpiaci versennyel a potenciális katonák csökkenő számához).

A Neuausrichtung a haderő feladatspektrumát – az általános honvédelmi és kollektív védelmi feladatok mellett – a 2006-os Fehér könyvvel összhangban a megnövekedett válságkezelési feladatokra koncentrálni határozta meg. Ez a sorkötelesség felfüggesztésével és a teljes mértékben professzionális haderőre való áttéréssel, valamint a párhuzamosan bejelentett közel 70.000 fős létszámcsökkenéssel lényegében haderőmodell-váltást jelentett.²⁵ Szakpolitikai értelemben a haderő-átalakítást két átfogó tanulmány alapozta meg a védelmi minisztériumon belül (Volker Wierer akkori főszemléző 2010. augusztusi jelentése a Bundeswehrről²⁶ és a Frank-

²⁰ *Weissbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr*, [online], Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2016. Forrás: rk-marine-kiel.de [2019. 08. 22.]

²¹ A „hálózatos biztonság” a civil–katonai együttműködés nemzetközi szakirodalmában az „átfogó megközelítéshez” (*comprehensive approach*) közel álló koncepció, és a megkülönböztetés azt szolgálja, hogy a civil válságkezelő tevékenységek militarizálását, a katonai túlsúlyt el lehessen kerülni. Ez az önkorlátozó, a katonai szerepvállalással az ezredfordulón még csak „barátkozó” német külpolitika egyik lélektani pillére volt, amely az állami és nem állami, illetve helyi, nemzeti és nemzetközi szereplők együttműködését hirdette valamennyi érintett szektoron keresztül (azaz összkormányzati megközelítésben) politikai, diplomáciai, gazdasági, fejlesztéspolitikai stb. és katonai eszközökkel.

²² Andreas WITKOWSKY – Jens Philip MEIERJOHANN: *Das Konzept der Vernetzte Sicherheit: Dimensionen, Herausforderungen, Grenzen*. [online], Policy Briefing, 2011 április, Zentrum für Internationale Friedenseinsätze, Berlin, 2011. Forrás: zif-berlin.org [2019. 08. 22.]

²³ *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, Artikel 109, (4). [online], 2009. Bundesamt für Justiz. Forrás: gesetz-im-internet.de [2019. 08. 22.]

²⁴ CSIKI: *Németország – Európa vezető hatalma, vagy kiszámíthatatlan szövetséges?*, 71.

²⁵ A vonatkozó miniszteri iránymutatást lásd: *Eckpunkte für die Neuausrichtung der Bundeswehr. Nationale Interessen wahren – Internationale Verantwortung übernehmen – Sicherheit gemeinsam gestalten*. [online], 2011. 05. 27. Bundesministerium der Verteidigung. Forrás: web.archive.org [2019. 08. 22.]

²⁶ *Bericht des Generalinspektors der Bundeswehr zum Prüfauftrag aus der Kabinetts-klausur vom 7. Juni 2010.*, [online], 2010. 06. 07. Forrás: augengradeaus.de [2019. 08. 22.]

Jürgen Weise vezetésével létrehozott Strukturális Vizsgálóbizottság 2010. októberi jelentése²⁷). Összkormányzati szempontból pedig az új Védelempolitikai Irányelvek²⁸ 2011. májusi elfogadásával foglalták keretbe.²⁹

A haderőmodell-váltás során a Bundeswehr létszámát 170.000 főre kívánták csökkenteni, amit legalább 5.000, legfeljebb 15.000 önkéntes egésszített ki, miközben 76.000-ról 55.000-re csökkent a civil alkalmazottak száma. Újratervezték az önkéntes tartalékos rendszert is. Ennek megfelelően változott az erők diszlokációja: Németország területén a korábbi 394 állomáshelyből 31-et bezártak, 91 méretét jelentősen (több mint 50%-kal, vagy több mint 500 fővel), 33-at pedig kis mértékben (kevesebb, mint 15 fővel) csökkentettek.³⁰ A struktúra mellett 2012-re a Bundeswehr vezetés-irányítását is átszervezték. Nem csupán a minisztérium teljes szervezete költözött Berlinbe (Bonnból, az NSZK volt fővárosából), hanem a 2012-ben kiadott „Dresdner Erlass” miniszteri rendelkezés³¹ nyomán újjászervezték a támogató szervezeteket is: létrejött többek között a Személyügyi, a Hadfelszerelési, Információtechnológiai és Üzemeltetési, valamint az Infrastrukturális, Környezetvédelmi és Szolgáltatási Igazgatóság, de erősödött a Főszemléllő szerepe is.³²

Thomas de Maiziére védelmi miniszter – aki Karl-Theodor zu Guttenberg plágiumbotránya és kényszerű lemondása után a belügyminiszteri székéből ült át a védelmi miniszteribe – a haderő struktúrája és feladatspektruma tekintetében az „inkább széles, mint mély” („Breite vor Tiefe”) képességspektrum kialakítását tűzte ki célként. Azaz olyan Bundeswehrt kívánt látni a reform (eredetileg) 2017-re tervezett végére, amely a sokféle műveleti forgatókönyv szerint mindenféle feladatot képes ellátni, fenntartja teljes profilját és nem „szakosodik” egyes képességekre, mint azt Európában számos ország hadereje – kényszerűségből – a gazdasági válság hatására tette. E széles képességspektrum nemcsak a területvédelmet és kollektív védelmet foglalja magában, hanem válságkezelő- és békeműveleteket távoli térségekben, terrorizmus ellenes fellépést, kutató-mentő és evakuációs feladatokat, valamint a humanitárius segítségnyújtást és civil államépítési és fejlesztési szerepvállalás támogatását. A Bundeswehr nemzetközi ambíciósintjét ennek megfelelően a korábbi 7.000 helyett 10.000 főben határozták meg.³³

A széles képességspektrum megtartásának „természetes” következménye volt a már bejelentett létszámcsökkenés mellett a haditechnikai eszközök számának tervezett csökkentése is. Ezt elsősorban olyan műveleti forgatókönyvekre gondolva kezdeményezték, amelyeket akkor kevésbé tartottak valószínűk; így például a nagyméretű, hagyományos erőkkel végrehajtott területvédelmi műveletekhez szükséges nehéz haditechnika tekintetében beszéltek akár 20-30%-os leépítési tervekről is.³⁴ Nem véletlen, hogy ennek eredménye néhány évvel később részlegesen feltöltött alakulatok, hiányzó vagy amortizálódott haditechnikai eszközök és akadozó kiképzés lettek, mert a túl „vékony” haderőstruktúra már nem tudta megnyugtatóan lefedni a széles képességspektrumot. (2015-re például kialakult az a gyakorlat, hogy a szárazföldi egységeket „feltöltöttnek” minősítették már akkor is, ha a haditechnikai eszközök 70%-ával rendelkeztek – műveleti alkalmazás esetén pedig más egységektől töltötték fel a hiányokat.³⁵ Az is problémát okozott, amikor a Bundeswehrnek kellett kiállítania egy

²⁷ Vom Einsatz her denken – Konzentration, Flexibilität, Effizienz’ Bericht der Strukturkommission der Bundeswehr, Oktober 2010, [online], 2010. október. Forrás: Roderich-Kiesewetter.de [2019. 08. 22.]

²⁸ Verteidigungspolitische Richtlinien – Nationale Interessen wahren – Internationale Verantwortung übernehmen – Sicherheit gemeinsam gestalten, [online], 2011. 05. 18., Bundesministerium der Verteidigung. Forrás: bmvg.de [2019. 08. 22.]

²⁹ A haderő-átalakítás operacionalizálását Walter Otremba közigazgatási államtitkár jelentése határozta meg. Lásd: Konzentration und Verantwortung – Die prozessorientierte Neuausrichtung der Bundeswehr. [online], 2011. 02. 07., Bundesministerium der Verteidigung. Forrás: analyticsdotcom.files.wordpress.com [2019. 08. 22.]

³⁰ CSIKI Tamás: A német védelempolitika régi-új alapjai és új felépítménye, 57.

³¹ Dresdner Erlass. [online], 2012. 03. 21., Bundesministerium der Verteidigung. Forrás: bmvg.de [2019. 08. 22.]

³² Bővebben lásd: Bericht zum Stand der Neuausrichtung der Bundeswehr. [online], 2013. 05. 08., Bundesministerium der Verteidigung. Forrás: ag-friedenforchung.de [2019. 08. 22.]

³³ Verteidigungspolitische Richtlinien, 22.

³⁴ CSIKI Tamás: A gazdasági válság hatása a Magyarországgal szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére. Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle, 7. évf., 2014/2, 94.

³⁵ Mangelverwaltung bei der Bundeswehr: neue Begriffe, gleicher Mangel, [online], 2015. 06. 02. Forrás: augengeradeaus.net [2019. 08. 22.]

teljesen felszerelt, harckész gépesített zászlóalj a NATO Nagyon Magas Készenléti Összehaderónemi Erejének (*Very High Readiness Joint Task Force* – VJTF) szárazföldi komponenséhez 2015-ben.³⁶⁾

A széles képességspektrumban azonban az a lehetőség is benne rejlik, hogy szükség esetén (elsősorban koalíciós válságkezelő műveletekben) a Bundeswehr képes lenne integrálni a kisebb szövetséges államok haderőinek egyes elemeit.³⁷⁾ Ezt a megközelítést tükrözték a 2013-as Bundeswehr Konceptió³⁸⁾ nemzetközi szerepvállalásra és képességfejlesztésre vonatkozó rendelkezései is.

A nemzetközi események is alátámasztották a német kormány azon értékelését, hogy egyre több és komolyabb nemzetközi válsággal kell szembenézni. 2010-től az „arab tavasz” eseményei, 2011-ben a líbiai NATO-beavatkozás,³⁹⁾ 2013-ban a Közép-afrikai Köztársaság⁴⁰⁾ és a Mali⁴¹⁾ területén fellángoló fegyveres konfliktusok, majd a szíriai polgárháború elmélyülése⁴²⁾ és az „Iszlám Állam” előretörése 2014-ben Szíriában és a szomszédos Irakban⁴³⁾ nyilvánvalóvá tették, hogy bőven adódna lehetőség a német szerepvállalásra e válságok megfékezésében. Bár a 2011-es líbiai beavatkozás esetét, amelyet Berlin európai szövetségei kezdtek és végül a NATO szerepvállalását is kikényszerítette, éppen a német „nem cselekvés” példajaként szokták felhozni, a korábban ismertett kül- és biztonságpolitikai alapelvek és tradíciók magyarázzák azt, miért maradhatott távol a Bundeswehr e művelettől a szövetségesi elvárások és kritikák kereszttüzében is.⁴⁴⁾ Érdekes azt is szem előtt tartani ezzel az időszakkal kapcsolatban, hogy a CDU–CSU–FDP-koalícióban kormányzó második Merkel-kabinet időszakában (2009–2013) a szabaddemokrata Guido Westerwelle külügyminiszter a „katonai tartózkodás” (*militärische Zurückhaltung*)⁴⁵⁾ külpolitikai doktrínáját hirdette, és ez a gyakorlatban is érvényre jutott.

Tovább lépés: a „müncheni konszenzus” és a kollektív védelem ismételt megerősítése

Részben az Európa szomszédságában 2008 óta zajló sorozatos válságok, de még inkább a 2013-2014-es ukrajnai események végül további változásokat idéztek elő a német stratégiai gondolkodásban, amelyek

³⁶⁾ Justyna GOTKOWSKA: [High on reassurance, low on deterrence – Germany’s stance on strengthening NATO’s eastern flank](#), [online], 2016. 07. 05. *OSW Commentary* No. 217. Forrás: [osw.waw.pl](#) [2019. 08. 22.]

³⁷⁾ A nemzetközi védelempolitikai folyamatok közül ezt a megközelítést „támogatták kívülről” a képességek csoportosítására és megosztására (*pooling and sharing*), illetve közös fejlesztésére vonatkozó erőfeszítések a NATO-n és az EU-n belül.

³⁸⁾ [Konzeption der Bundeswehr, 2013](#), [online], 2013. 07. 01., Bundesministerium der Verteidigung. Forrás: [bundeswehr.de](#) [2019. 08. 22.]

³⁹⁾ CSIKI Tamás – GAZDIK Gyula – MOLNÁR Ferenc – TÁLÁS Péter – TÜRKE András – VARGA Gergely: [A líbiai beavatkozás motivációi és nemzetközi megítélése](#), *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 4. évf., 2011/3, 65–84; MARSALAI Viktor: A líbiai válság elmúlt két és fél éve európai szemszögből. *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 7. évf., 2014/3, 82–104; MOLNÁR Anna – MOLNÁR Éva – TAKÁCS Lili – VECSEY Mariann: [A nemzetközi jelentés Líbiában 2011-től napjainkig](#), [online], 2019. 06. 11., *SVKK Elemzések*, 2019/11. Forrás: [svkk.uni-nke.hu](#) [2019. 08. 22.]

⁴⁰⁾ MARSALAI Viktor: [Válságok Közép-Afrikában: a dél-szudáni és a közép-afrikai polgárháború](#), *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 7. évf., 2014/1, 26–47.

⁴¹⁾ MARSALAI Viktor: [Külföldi katonai beavatkozás Maliban – az Opération Serval háttere és eredményei](#), *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 6. évf., 2013/1–2, 99–119.

⁴²⁾ CSIKI Tamás – GAZDIK Gyula: [Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán I.](#), *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 6. évf., 2013/1–2, 42–65; TÁLÁS Péter – VARGA Gergely: [Stratégiai törekvések a szíriai válság kapcsán II.](#), *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 6. évf., 2013/1–2, 66–86.

⁴³⁾ N. RÓZSA Erzsébet: [Az Iszlám Állam előretörése Irakban és az amerikai válaszcsepások](#), [online], 2014. augusztus, *SVKK Elemzések*, 2014/14. Forrás: [svkk.uni-nke.hu](#) [2019. 08. 22.]; ETL Alex – PÉNZVÁLTÓ Nikolett: [Egy rendszer foglyaként – Irak 2016-ban](#), [online], 2016. 11. 14., *SVKK Elemzések*, 2016/18. Forrás: [svkk.uni-nke.hu](#) [2019. 08. 22.]; CSIKI Tamás – ETL Alex: [Az „Iszlám Állam” elleni fellépés stratégiai kérdései és lehetőségei](#), *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 9. évf., 2016/6, 116–156.

⁴⁴⁾ A líbiai válság német vonatkozásairól lásd: CSIKI Tamás – GAZDIK Gyula – MOLNÁR Ferenc – TÁLÁS Péter – TÜRKE András – VARGA Gergely: [A líbiai beavatkozás motivációi és nemzetközi megítélése. Németország – a különutas partner](#), *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, 4. évf., 2011/3, 78–81.

⁴⁵⁾ Maurice WEISS: [German Foreign Minister: „A Military Solution Won’t Yield Peace in Syria”](#), [online], 2013. 05. 20. Forrás: [spiegel.de](#) [2019. 08. 30.] Lásd a gyakorlatban: KISS J. László: A „tartózkodás kultúrája” és a szíriai válság során tanúsított német magatartás. *MKI Tanulmányok*, 2013/29.

jelentősen eltértek a 2010-2011-ben kialakított iránytól. 2014-ben a belpolitikai helyzet – a harmadik Merkel-kabinet felállása – lehetővé tette, és a külpolitikai változások – elsősorban az orosz–ukrán konfliktus és a kelet-közép-európai NATO-szövetséges tagállamok megváltozott elvárásai – bizonyos mértékig kikényszerítették azt, hogy a politikai–katonai vezetők felülvizsgálják addigi stratégiai elképzeléseiket. Ezt a 2013-ban felálló kabinetben a külügyminiszeri széket visszakapó Frank-Walter Steinmeier (SPD) egy átfogó külpolitikai felülvizsgálat keretében⁴⁶ kívánta megalapozni. A kilenc hónapig tartó, aktív médiafigyelemmel és nyílt társadalmi-politikai vitával kísért „*Review 2014 – Aussenpolitik weiter denken*” (Felülvizsgálat 2014 – A külpolitika továbbgondolása) projekt három nem túlzottan meglepő, de fontos következtetést azonosított, amelyekkel a német vezetés megalapozhatta új külpolitikai diskurzusát. Ezek a következők voltak: (1) A megnövekedett mozgástér és hatalom miatt Németországnak aktívabbnak kell lennie a nemzetközi térben; (2) Németország globálisan középhatalomnak számít, ezért csak Európa szomszédságában tud regionális felelősséget vállalni (ott viszont vállaljon); (3) A német külpolitikának hitelesebbé kell válnia.⁴⁷

Az új külpolitikai álláspont „müncheni konszenzus” néven vált ismertté, mert a 2014-es Müncheni Biztonságpolitikai Konferencián elmondott vezetői beszédek Joachim Gauck (akkori) államelnök, Ursula von der Leyen (akkori) védelmi miniszter és Frank-Walter Steinmeier (akkori) külügyminiszter részéről egységesen és egymást erősítő jelleggel a nagyobb felelősségvállalást állították a középpontba. Gauck azt hangoztatta, hogy „Németországnak és európai partnereinek nagyobb felelősséget kell vállalniuk saját biztonságukért.”⁴⁸ Steinmeier állásfoglalása szerint a jövőben „Németországnak korábban, jelentősebb mértékben és hatásosabban kell szerepet vállalnia a kül- és biztonságpolitikában”.⁴⁹ Von der Leyen pedig úgy nyilatkozott, hogy „a szövetségi kormány felkészült arra, hogy növelje nemzetközi felelősségvállalását.”⁵⁰

Éz utóbbit egy évvel később szintén Münchenben von der Leyen úgy értelmezte a gyakorlatban, hogy Németország szövetségesei és partnerei körében központi szerepet kíván játszani és (morálisan) jó példával, (politikailag) iránymutatással, illetve (katonailag) stratégiai képességek biztosításával „középről” képes vezetni („*führen aus der Mitte*”).⁵¹ Látva az ehhez szükséges robusztusabb katonai – elsősorban vezetés-irányítási – képességeket, illetve szembesülve a Bundeswehr folyamatos készenléti hiányosságaiával, addigra meghaladottá vált a korábbi „Breite vor Tiefe” megközelítés is,⁵² és a berlini vezetés elkezdett politikai tőkét gyűjteni ahhoz, hogy a Bundeswehr újbóli megerősítését, feltöltését és modernizációját, immár a legszorosabb európai szövetségesekkel összehangolva előkészítsék.

Két évvel később, az új – és máig hatályos – Fehér Könyv⁵³ hivatalos kül- és biztonságpolitikai célkitűzéssel tette a nagyobb mértékű és hitelesebb nemzetközi szerepvállalást.⁵⁴ Ezt a Bundeswehr nemzetközi szerepvállalásában is nyomon lehetett követni: ha nem is mennyiségi, de minőségi tekintetben. Miközben a nemzetközi

⁴⁶ [The Steinmeyer review of German foreign policy](#), [online], 2015. 03. 19. Forrás: [carnegieeurope.com](#) [2019. 08. 30.]

⁴⁷ Annegret BENDIEK: [The „2014 Review”: Understanding the Pillars of German Foreign Policy and the Expectations of the rest of the World](#), [online], 2015. 05. 29. Forrás: [ifri.org](#) [2019. 08. 30.]; [Germany: Looking beyond its borders – Transcript](#), [online], 2015. 03. 17. Forrás: [carnegieendowment.org](#) [2019. 08. 30.]

⁴⁸ [Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung, Normen und Bündnissen](#), [online], 2014. 01. 30. Forrás: [bundespraesident.de](#) [2019. 08. 30.]

⁴⁹ [Es wird zu Recht von uns erwartet, dass wir uns einmischen](#), [online], 2014. 01. 30. Forrás: [auswaertiges-amt.de](#) [2019. 08. 31.]

⁵⁰ [Rede der Bundesministerin der Verteidigung, Dr. Ursula von der Leyen, anlässlich der 50. Münchner Sicherheitskonferenz](#), [online], 2014. 01. 31. Forrás: [securityconference.de](#) [2019. 08. 30.]

⁵¹ [Aus der Mitte führen, gemeinsam kämpfen](#), [online], 2015. 02. 06. Forrás: [sueddeutsche.de](#) [2019. 08. 30.]

⁵² [Bundeswehr geht neue Wege. „Breite vor Tiefe” ist Geschichte](#), [online], 2015. 02. 27. Forrás: [n-tv.de](#) [2019. 08. 30.]

⁵³ [Weissbuch 2016 zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr](#), [online], 2016. 07. 13., Bundesministerium der Verteidigung. Forrás: [bmgv.de](#) [2019. 08. 30.]

⁵⁴ A Fehér Könyv öt stratégiai prioritást rögzített – két a globális biztonságot meghatározó célkitűzést, és három képességfejlesztési célt: (1) fenntartani a nemzetközi jogi normákon alapuló globális nemzetközi rendet és (2) biztosítani a szabad hozzáférést a globális közjavakhoz (tengerek, légtér, világűr, kibertér); (3) biztosítani a német kormány összkormányzati megközelítését a külpolitikában; (4) biztosítani a válságok előrejelzésének, korai felismerésének, megelőzésének képességét; (5) erősíteni a NATO és az EU cselekvési képességét. Daniel KEOHANE: [Constrained Leadership: Germany’s New Defense Policy](#), [online], 2016. december. *CSS Analyses in Security Policy*, 201. Forrás: [css.eth.cz](#) [2019. 08. 30.], 2.

műveletekben részt vevő német katonák létszáma a 2011-es 7000 főt megközelítő csúcstról – többek között az ISAF művelet lezárásának és az afganisztáni szerepvállalás átalakulásának köszönhetően – 3500-ra csökkent, Maliban, Irakban és a Baltikumban fontos feladatokat vettek át a német erők.⁵⁵

Fontos jelezni, hogy a müncheni konszenzus explicit módon is kilépett a civil hatalmi szerepfelfogásból, amikor nemcsak a szövetségi keretekben történő szerepvállalás katonai elemei mellett tett hitet, hanem tovább lépve azt is felvetette, hogy Németország ad hoc koalíciókban is részt vehet, sőt unilaterálisan maga is kezdeményezheti a katonai erő alkalmazását válságkezelő céllal.⁵⁶ (Ennek gyakorlati megvalósulását, illetve, hogy eseti megoldásokról vagy általánossá váló trendről lehet szó, a következő évtizedben láthatjuk majd. Ugyanakkor a 2019. nyári amerikai–iráni incidensek és az ennek nyomán Washington által kezdeményezett esetleges katonai koalíció létrehozására adott német válasz például arról árulkodik, hogy Berlin továbbra is vonakodik részt venni ilyen jellegű műveletekben.)⁵⁷ Tekintettel arra, hogy ez a megközelítés nemcsak a korábbi több évtizedes gyakorlattól tér el, hanem az Alkotmány egyes rendelkezéseivel is ütközhet (elsősorban a Parlament felhatalmazási jogkörével), a korábbi (1992–1998) védelmi miniszter, Volker Rühe vezetésével vizsgálóbizottság tárta fel a Bundeswehr többnemzeti kötelekekben történő alkalmazásának lehetőségeit és korlátjait.⁵⁸ Az ennek eredményeként 2015 májusában a Parlamentnek átadott Jelentés⁵⁹ azonban kiemelte, hogy a képviselők lehető legkorábbi tájékoztatása mellett a Parlament tartja meg a végső felhatalmazás biztosításának lehetőségét többnemzeti alkalmazás során is. Rühe hangsúlyozta, hogy „egyrészt már nem léteznek [Európában] teljes képességspektrummal rendelkező nemzeti haderők, másrészt még nem létezik „európai haderő”, így Németország abban a helyzetben van, hogy részben más országok is a Bundeswehrre támaszkodnak”⁶⁰ egyes (kollektív) védelmi feladatokban. Ehhez szükségük van olyan garanciákra, hogy a közös alkalmazást a német politika is lehetővé fogja tenni.⁶¹

A fentiekkel párhuzamosan Oroszország visszatérő érdekszféra-politikája, a katonai erő alkalmazása Európán belül és a hidegháború végén kialakított európai biztonsági architektúra megváltoztatása Ukrajna területi integritásának megsértésével, a Krím illegális annexiójával és a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus életben tartásával a védelempolitikai gondolkodás terén is változást idézett elő Berlinben. Ahogy két évtized válságkezelés után a NATO esetében is visszatért a kollektív védelem a szövetség alapfeladatainak első helyére, Németország is változtatott a 2010-es elképzeléseken: olyan robusztus haderőstruktúra kialakítását tűzte ki célul, amely egyes szövetséges alegységeket is képes integrálni, és így közös műveleti tervezés, illetve vezetés–irányítás mellett közösen vehet részt kollektív (terület)védelmi műveletekben.

A Bundeswehr fejlesztésének jövőképe

2017-ben a megváltozott kül-, biztonság- és védelempolitikai célokhoz a Bundeswehr hosszú távú (2032-ig szóló) fejlesztését is hozzáigazították.⁶² A tervezést Erhard Bühler, a Bundeswehr Tervezési Részlegének vezetője készítette elő, akinek két vonatkozó dokumentumát – „*Aktuelle Planungen in der Bundeswehr*”, illetve „*Vorgabe für die Fähigkeitsprofil der Bundeswehr*”, általánosan csak „*Bühler Papiere*” – a Frankfurter

⁵⁵ CSIKI VARGA: [Vezetőváltás a német védelmi tárca élén](#), 1-2.

⁵⁶ KEOHANE: [Constrained Leadership...](#), 3.

⁵⁷ [German Foreign Minister rules out joining U.S.-led Hormuz mission](#), [online], 2019. 07. 31. Forrás: reuters.com [2019. 08. 30.]

⁵⁸ [Rühe-Kommissionsbericht an Lammert übergeben](#), [online], 2015. 06. 16. Forrás: bundestag.de [2019. 08. 30.]

⁵⁹ [Unterrichtung durch die Kommission zur Überprüfung und Sicherung der Parlamentsrechte bei der Mandatierung von Auslandseinsätzen der Bundeswehr. Abschlussbericht der Kommission](#), [online], 2015. 06. 16. Forrás: bundestag.de [2019. 08. 30.]

⁶⁰ [Rühe-Kommissionsbericht an Lammert übergeben](#).

⁶¹ Maga a Fehér Könyv is rögzíti, hogy „Németország felkészült arra, hogy kulcsfontosságú képességeket biztosítson szövetségeseinek, fenntartható módon.” [Weissbuch 2016 zur Sicherheitspolitik...](#), 69.

⁶² Illeszkedve a NATO jelenleg 2031-ig szóló stratégiai tervezéséhez.

Allgemeine Zeitung szivárogtatta ki 2017 márciusában.⁶³ Ezek fektették le az alapjait a haderő feladatait és általános fejlesztési irányelveit meghatározó, 2018-ban elfogadott új Bundeswehr Konceptciónak (*Konzeption der Bundeswehr*),⁶⁴ illetve az ez alapján kialakított, a Bundeswehr képességfejlesztési terveit a következő 15 évre meghatározó (egyébként titkosított) tervdokumentumnak („*Fähigkeitsprofil der Bundeswehr*”) is.

A tervezés alapját az a meggyőződés jelentette, hogy a 2011-es *Neuausrichtung* által szabott elképzelésektől el kell szakadni, mivel a Bundeswehr jelentős mennyiségi és részben minőségi képességvesztést szenvedett el, ami a megváltozott biztonsági környezetben nem fogadható el. Már nem a 2006-os Fehér Könyvben rögzített konfliktusmegelőzési és válságkezelő műveletek katonai képességigényeihez kell szabni a Bundeswehr haderőstruktúráját és haditechnikai felszereltségét, hanem a 2016-os, a szövetségi kollektív védelmet és a nemzeti területvédelmet középpontba állító Fehér Könyv ambíciószintjét és feladat szabását kell ahhoz alapul venni. Az újonnan megerősített Bundeswehrnek emellett olyan új képességekkel is rendelkezni kell, amelyek képesek biztosítani az eredményes kiberhadviselést, a hibrid műveletekben való részvételt és az ezek elleni fellépést, a műveleti súlypontot gyorsan áthelyezni képes mobil haderőelemeket, valamint a szövetséges haderők közvetlen támogatását, egyes alegységek integrálását is. A Bundeswehrrel szemben alapvető elvárássá vált a magasabb szintű bevetetőség, harckészség és rendelkezésre állás, a vezetés-irányítási struktúrák ellenállóképessége, minden egység esetében a nagyobb fokú multifunkcionalitás, nem utolsó sorban pedig a tartalékos állomány szorosabb integrációja minden fegyvernem esetében.

A Bühler Papiere első része amellet is egyértelműen állást foglalt, hogy a Bundeswehrnek a nemzetitől a (NATO) szövetségi felé kell eltolnia tervezési elképzeléseit, és a kialakítandó cselekvési potenciált és teljesítményt, nem különben a szövetségeseinek biztosítandó „szolgáltatásokat” (úgy mint vezetés-irányítás és más stratégiai képességek) is ezzel a mércével kell mérni.⁶⁵ A 2032-ig szóló haderőtervezés egyik kulcsszava a „többnemzetiség” – mégpedig, mint látni fogjuk, konkrétan más nemzetek egyes haderőelemeinek és a német haderő egyes alegységeinek kölcsönös integrációjával, közös strukturális elemekben. Erre a 2013-ban Berlin által kidolgozott, majd a NATO által felkarolt Keretnemzet Konceptió biztosít lehetőséget. A német stratégiai gondolkodás fent vázolt nagyobb felelősségvállalási szándéka a gyakorlatban úgy jelenik meg, hogy a Bundeswehr a kisebb nemzetek haderőelemeit a képességek szintén integrálja, például kollektív védelmi műveletekben: a Bundeswehr vezetés-irányítási rendszere, struktúrái „anyahajóként dokkolják” más haderők alegységeit.⁶⁶ Ehhez természetesen az szükséges, hogy a közös struktúrákat már békeidőben kialakítsák, és hadgyakorlatokon tegyék gördülékennyé a műveleti alkalmazást. Az külön előny, ha a közös haderőelemek haditechnikai eszközeinek típusai között minél nagyobb az átfedés; azaz például a páncélos alegységek Leopard 2 harckocsikkal vannak felszerelve.

⁶³ [Langfrist-Planung: Bundeswehr mit mehr Fähigkeiten zur Bündnisverteidigung \(m. Transkript\)](#), [online], 2017. 04. 19. Forrás: [augengeradeaus.net](#) [2019. 08. 31.]

⁶⁴ A teljes dokumentum elérhető: [Konzeption der Bundeswehr](#), [online], 2018. 08. 03. Forrás: [bmvg.de](#) [2019. 08. 31.]; Lásd még: [Die Konzeption der Bundeswehr. Ausgewählte Grundlinien der Gesamtkonzeption](#), [online], 2018. 08. 03. Forrás: [bmvg.de](#) [2019. 08. 31.]

⁶⁵ Erhard BÜHLER: [Aktuelle Planung in der Bundeswehr: Anspruch und Ambition](#), [online], 2017. 03. 16. Forrás: [dbwv.de](#) [2019. 08. 31.]

⁶⁶ A NATO-n belül három keretnemzeti (FNC) csoport jött létre, különböző feladatokkal: a német vezetésű országocsoport a közös képességfejlesztésre koncentrál, a brit vezetésű a közös expedíciós képességekre (válságkezelésre), míg az olasz vezetésű a stabilizációs szerepvállaláshoz szükséges képességekre. A német FNC csoport két pilléren nyugszik: egyrészt 16 képességcsomag (klaszter) közös fejlesztésén (egy ilyen például a tengeralattjáró-elleni hadviselés), másrészt a résztvevő államok olyan összehangolt védelmi tervezési együttműködésén, amely az „összeurópai” védelem egyes műveleti forgatókönyveinek esetére (például területvédelem) lehetővé tenné, hogy miközben a Bundeswehr biztosítja a „keretet”, a műveletek vezetés-irányítását és számos stratégiai képességet, a kisebb szövetséges államok haderő-elemei „rácsatlakoznak” erre a magstruktúrára és közösen képesek végrehajtani műveleteket. (Erre utaltunk korábban a német stratégiai elképzelések magyarázatánál is.) Ezt a megoldást tekinthetjük akár egy „közös európai haderő” magjának – bár ezt így nem fogalmazták meg ambícióként és ezért nem is nevesítik célként. Bővebben lásd: Rainer L. GLATZ – Martin ZAPPE: [NATO's Framework Nations Concept, CSS Analyses in Security Policy](#), No. 218. 2017. december, [online], 2019. 04. 01. Forrás: [ethz.ch](#) [2019. 08. 31.], 2.

A 2018-as Bundeswehr Konceptió igyekszik a kezdetektől reálisan kezelni azt a helyzetet, hogy a haderőnek azonos erővel (*single set of forces*) is meg kell tudnia oldani a honvédelemmel és szövetségi kötelezettségből eredő kollektív védelemmel, valamint az ad hoc válsághelyzetekkel kapcsolatos feladatokat. Ehhez a Bundeswehr alapfeladatait (*Grundaufstellung*) műveleti forgatókönyvek (*Missionspakete*) egészítik ki.⁶⁷ A fegyveres erőknek minden esetben biztosítani kell a gyors, rugalmas reagálási és erőketvitési képességet, a nemzeti és szövetségi védelmi műveletekhez szükséges képességeket, beleértve a támogató erők befogadását, a nemzeti válságkezelést és a kibertér védelmét szolgáló képességeket, valamint a belföldi feladatokhoz kapcsolódó képességeket. Kiegészítő jelleggel készen kell állnia a nemzetközi válságkezelésre, az ENSZ Alapokmány VI. és VII. fejezete alapján indított békeműveletekben való részvételre, katasztrófavédelmi feladatok ellátására, a nemzetközi partnerekkel két- és többoldalú együttműködésekre, így például kiképzési és mentorálási, képességfejlesztési feladatokra (*Ertüchtigung*), illetve humanitárius műveletekre is.⁶⁸

A képességfejlesztési tervdokumentumról („*Fähigkeitsprofil der Bundeswehr*”) nyilvánosságra hozott információk szerint 2032-re a Bundeswehrnek 3 szárazföldi hadosztállal, 3 légi harccsoporttal, 25 bevethető felszíni és hadihajóval és 8 tengeralattjáróval, valamint egy kiber/információs műveleti csoporttal, illetve az ezeket kiegészítő, támogató űr-, különleges műveleti-, és kiszolgáló-támogató (logisztika, ABV-védelem, műszaki stb.) képességekkel kell rendelkeznie.⁶⁹ Első lépésként 2019–2023 között stabilizálnia kell a NATO-n belül a baltikumi szerepvállalását és biztosítania egy VJTF dandár erő keretnemzeti feladatainak ellátását, sőt további feladatokat vállalnia haditengerészeti, légi és különleges erőkkel. 2027-ig kell megteremteni a haderőnek és támogató elemek közötti rendszerszintű, hálózatos kapcsolatot,⁷⁰ majd 2032-ig kell elérni azt az állapotot, hogy a műveleti forgatókönyvek kiegészítő feladatait is el tudják látni.

E célok eléréséhez a szárazföldi erőket jelentősen átstrukturálják: 3 teljesen felöltött hadosztályt hoznak létre minimum 8, maximum 10 dandárral, amelyeknek három hónapon belül bevethetőnek kell lenniük. Az első hadosztálynak 2026-ra kell elérnie a teljes műveleti készenléletet, ami által három, teljesen feltöltött páncélos dandár lenne bevethető 20.000 fővel. Ezt 2031-ig követné a következő kettő.⁷¹ Jelenleg 7 szárazföldi dandár és a Francia–Német Közös Dandár áll hadrendben, ezeket az elemeket egészíthetik ki a holland 43. Gépesített és a 11. Légimozgékonyosságú dandár, amelyeket már jelentős mértékben integráltak a német haderőstruktúrába, valamint további kelet- és közép-európai szövetségesek alegységei. A két holland dandár a német 1. Páncélos hadosztályba (Oldenburg) integrálódna, kiegészítve a 9. és 21. Páncélos dandárokat. Ez a hadosztály jelentheti a NATO azonnali reagálású (VJTF) erőinek szárazföldi komponensét. Dél-Németországban a 10. Páncélos hadosztály (Veitshöchheim) 12. Páncélos dandárja, 37. Gépesített gyalogosdandárja és 23. Hegyi gyalogosdandárja integrálna egy negyedik – várhatóan cseh – dandárt. Ezek az erők a 2032-ig tartó tervezési időszak második felében érhetik el a teljes műveleti készenléletet, három hónapos készenléti időszakokkal. A harmadik hadosztály sorsa bizonytalanabb: a Légimozgékonyosságú dandár (31. és 26. Ejtőernyős ezred) mellett egy új gépesített dandárnak (két gépesített zászlóalj, egy harckocsi zászlóalj, egy tüzérszázados, műszaki és felderítő alegységek) és egy esetleges – a Francia–Német Közös Dandár alkotóelemeit is felhasználó könnyű fegyverzetű, gyorsreagálású erőnek a kialakítása is felmerült szakmai körökben – ebben a felállásban azonban a harmadik hadosztály képességei nem lennének összehasonlíthatók a másik két nehéz hadosztállal. Láthatóan maradna feltöltendő

⁶⁷ Die Konzeption der Bundeswehr. Ausgewählte Grundlinien der Gesamtkonzeption, 13.

⁶⁸ Die Konzeption der Bundeswehr. Ausgewählte Grundlinien der Gesamtkonzeption, 19.

⁶⁹ Neue Fähigkeitsprofil komplettiert Konzept zur Modernisierung der Bundeswehr, [online], 2018. 09. 04. Forrás: bmvg.de [2019. 08. 31.]

⁷⁰ E „rendszerszintű hálózatos kapcsolat” (*Systemverbünde*) az összehaderőnemi együttműködés jellemzőit foglalja magában. Egy példával élve: A szárazföldi erők műveleti szerepvállalásának magját a dandárok adják, amihez az Egészségügyi Szolgálat (*Sanitätsdienst*) biztosítja az egészségügyi támogatást, a Légierő (*Luftwaffe*) a csapatlégvédelmet, az Összhaderőnemi Parancsnokság (*Streitkräftebasis*) a további támogató elemeket. Az infokommunikációs és vezetés-irányítási feladatokban a Kiber- és Információs Parancsnokság (*Cyber- und Informationsraum*) vállal támogató szerepet. Lásd: [Neue Fähigkeitsprofil komplettiert Konzept zur Modernisierung der Bundeswehr](#).

⁷¹ Bundeswehr-Pläne: Heer soll drei volle Divisionen bekommen, [online], 2017. 04. 19. Forrás: dbwv.de [2019. 08. 31.]

hely a szövetségesek alegységei számára is. Olyan információ is napvilágot látott, hogy az Összhaderőnemi Parancsnokság eddigi 6 logisztikai zászlóalja helyett 19-et (!) alakítanának ki, ami (ha megvalósul) egyértelműen azt a szándékot mutatja, hogy a Bundeswehr ne csupán integrálni tudjon 3-4 dandárt a szövetségesek haderőiből, hanem képes legyen támogatást biztosítani a Közép- és Kelet-Európában szükség esetén felvonuló NATO-erőknek is.⁷² Mivel a haderőfejlesztési tervek továbbra is minősített dokumentumok, a kiszivárogtatott és kikövetkeztetett elemekből némi bizonytalansággal tudunk becslést alkotni arra vonatkozóan, hogy milyen mértékű létszámnövelésre lenne szükség a struktúra „robusztussá tételéhez”. Az biztosnak tűnik, hogy összességében már a felvázolt szárazföldi erő is meghaladná az Erhard Bühler által jelzett 27 zászlóaljat, ami a jelenlegihez képest legalább 15.000 fő további – aktív vagy tartalékos – katonát jelentene. Az eszközigényre pedig jelen ismereteink alapján még becslést sem tudunk kialakítani.⁷³

A légi erőnek a következő 15 évben el kell érnie azt a készenléti szintet, hogy naponta 350 felderítő és harci bevetést tudjon vezetni – aminek háromnegyedét a Luftwaffe repülőgépei hajtják végre. Németország felett biztosítani kell tudni a légi uralmat, és a szövetségesekkel együttműködve meg kell tudnia szerezni a légtér ellenőrzését hadműveleti területen is. Ehhez az eszközparkot is bővíteni, illetve modernizálni kell: lecserélik a Tornado harci repülőgépeket és a CH-53 Sea Stallion nehéz szállító helikoptereket; C-130 és A400M szállító repülőgépeket, új szállító helikoptereket és drónokat szereznek be. Már rövid távú célkitűzés, hogy 2021-től a Luftwaffe tudja biztosítani a szárazföldi erők csapatlégvédelmét is.⁷⁴

A haditengerészetnek egyidejűleg minimum 15 felszíni hajót kell majd készenléten tartania, amihez a következő években hat ellátó hajót, négy fregattot és az aknaszedő flottát is le kell cserélni. Új (tulajdonképpen az 1990-es évek leépítése után visszatérő) feladatként jelenik meg a levegőből végrehajtott csapásmérés,⁷⁵ amihez – eddig nem tisztázott típusú – vadászbombázókat is be kellene szerezni.⁷⁶

Következtetések

A 2010-ben elkezdett Bundeswehr-reform 2014-ig a válságkezelő nemzetközi szerepvállalást helyezte a középpontba az országvédelem és kollektív védelem mellett, amihez széles képességspektrumot, de „vékony” haderőstruktúrát kívántak megőrizni a sokszínű feladatok ellátása érdekében. Azonban a sorozatos válságok Európa perifériáján és szomszédságában, különösképpen az orosz–ukrán válság 2014 után eltérítették az eredeti reformirányt és robusztus képességeket, keretnemzeti feladatokat is biztosítani tudó haderőstruktúrát követeltek meg.

A 2032-ig szóló stratégiai tervezési időszakban a Bundeswehrnek jelentős képességfejlesztésen kell keresztülmennie, mind az élőerő és a szervezet, mind a haditechnikai eszközök tekintetében. Többek között képessé kell válnia arra, hogy szükség esetén keretnemzetként három (de még inkább több) dandár erőt integrálni tudjon szövetségesi fegyveres erőiből. Ez nem csupán a kollektív védelem képességét erősíti, hanem perspektivikusan elvezethet egy „európai haderő” magjának létrehozásához is.

Annak érdekében, hogy a Bundeswehr rövid és középtávon meg tudja alapozni e célkitűzéseket, három, 2010 után igen kedvezőtlenül alakuló trendet kell „megfordítani”: a haditechnikait (*Trendwende „Material”*), a pénzügyit (*Trendwende „Finanzen”*) és a személyügyit (*Trendwende „Personal”*). Robosztusabb haderőstruktúra, bevethető eszközök, és elegendő katona nélkül ugyanis sem a nemzeti, sem a nemzetközi feladatokat nem fogják tudni megvalósítani.

⁷² Jürgen DREIFKE: [Einsatzstruktur für die Bündnisverteidigung – Bundeswehrplanung 2032](#), [online], 2017. 06. 04. Forrás: bw-duelmen.de [2019. 08. 31.]

⁷³ Jelzésértékkel egy példát kiragadva: nagymértékben erősíteni kellene a tüzérséget, mivel a területvédelmi forgatókönyv (vagy akár ennek előzményeként a hagyományos erőkkel történő elrettentés) ezt megköveteli; amit úgy oldhatnak meg, hogy minden dandárhoz felállítanak egy újabb tüzérsztyált, és a hadosztályok is kapnak önálló tüzérséget.

⁷⁴ [Bundeswehr-Pläne: Heer soll drei volle Divisionen bekommen](#).

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ A Bundeswehr aktuális képességeiről és azok korlátjairól, fejlesztési terveiről lásd: ETL Alex – CSIKI VARGA Tamás: A Bundeswehr finanszírozása és készenléte, *SVKK Elemzések 2019/20*, NKE EJKK SVKI, 2019. 09. 04.

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2019/19

Ezzel párhuzamosan a német stratégiai gondolkodás továbblépett a „normalizálódás” útján, felkészülve arra, hogy Berlin gazdasági és politikai erejéhez mérhető katonai szerepet játsszon Európa biztonságának fenntartásában is. A „müncheni konszenzus” azonban nem szükségszerűen egyirányú folyamat, hanem egy trend irányát jelzi. E trendet történelmi (önkorlátozás), jogi-intézményi (az Alkotmány rendelkezései és a Parlament erős felhatalmazása a katonai erő alkalmazásával kapcsolatban), politikai (a CDU–CSU–SPD-koalíció fennmaradásának kérdései), társadalmi (a nemzetközi szerepvállalást visszafogottan támogató, a katonait inkább ellenző közvélemény) és katonai „fékek” (készenléti, bevetetőségi problémák, elégtelen beszerzési mechanizmusok, bizonytalan védelmi költségvetés) is eltéríthetik.

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés és tördelés:
Csiki Varga Tamás, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019– : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)
2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)
2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)
2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Csiki Varga Tamás, Etl Alex, 2019

© NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, 2019